

ня рівня трудової активності: запровадження критеріїв якості середньої освіти, формування і розвиток трудової інноваційної активності дітей і підлітків, створення різних стартових можливостей отримання освіти для різних верств населення, формування, укріплення та відтворення в колі соціальних цінностей населення пріоритетності праці, особливо у молоді, перехід від матеріальної економіки до економіки людського капіталу. На ці напрями припадає 8,2% від загальної ваги нормованих значень вагових коефіцієнтів.

Четверту групу становлять напрями, що пов'язані з умовами формування, розвитку, збереження та використання трудового потенціалу на виробництві. Це, в першу чергу, забезпечення ефективного здійснення кардинальної модернізації виробництва та розвиток його наукомістких галузей, забезпечення ефективної взаємодії регіональних органів управління з підприємствами, іншими суб'єктами господарювання з питань розвитку трудової сфери, забезпечення зацікавленості підприємств у підвищенні якості трудового потенціалу. Питома вага нормованих значень їх вагових коефіцієнтів становить 4,65% від загальної.

IV. Висновки. Як висновок, можна підкреслити, що комплексні дослідження умов розвитку трудового потенціалу мають бути

скординовані державою та її інститутами як на мікрорівні, так і на рівні регіону та окремої територіальної одиниці у вигляді постійного моніторингу українського суспільства, адже своєчасна діагностика проблем є основою прийняття якісних управлінських рішень. Базою для моніторингових досліджень можуть стати розроблені методологічні основи оцінки умов розвитку трудового потенціалу як комплексне, виважене підґрунтя визначення глибини і напрямку впливу на стан і рівень розвитку трудового потенціалу різноманітних чинників в усіх сферах суспільної життєдіяльності як в цілому, так і в її регіонах.

1. Демографічна криза в Україні. Проблемні дослідження, витоки, складові, напрями протидії/ Інститут економіки НАН України; за ред. В.С. Стещенко. – Київ 2001. – 560 с.

2. Куликов Г.Т. Оплата труда в Украине. – Киев, 1996. – с. 29.

3. Статистичний щорічник України за 2004р./ За ред. О.Г. Осауленка – К.: Видавництво „Консультант”, 2004. – 631с.

4. Українське суспільство 1994–2004: соціологічний моніторинг/ За ред. Н.Паніної. – К.: „Заповіт”, 2004. – 64 с.

5. Матеріали Івано-Франківського обласного управління статистики. Івано-Франківськ, 2004. – 85 с.

A dynamics and modern state of troudivoggo potential Ivano-Francivshini is analysed. Factors which development of labour potential on Ivano-Francivshini depends from are explored.

Назарук Н.В.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОНЯТТЯ ЗДОРОВ'Я ЯК ОСНОВНОЇ СКЛАДОВОЇ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

В статті розглянуто теоретичні основи оздоровчої складової людського капіталу, визначено роль капіталовкладень в зміцнення здоров'я, запропоновано заходи щодо поліпшення функціонування системи охорони здоров'я.

Ключові слова: здоров'я, людський капітал, інвестиції.

I. Вступ. Людина, її здоров'я і життя є найвищими соціальними цінностями будь-якої держави. Майбутнє держави обумовлюється комплексом соціальних, економічних, політичних та ін. факторів, що впливають на стан здоров'я її населення та демографічну ситуацію в країні в цілому.

Згідно з визначенням з тлумачного словника С.І. Ожогова і Н.Ю. Шведової здоров'я – це правильна, нормальна діяльність організму, його повне фізичне і психологічне благополуччя [1].

II. Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз поняття здоров'я як основного елементу людського капіталу та розроблення рекомендацій щодо якісного поліпшення системи охорони здоров'я.

III. Результати. У системі цінностей, які мають місце у будь-якому цивілізованому суспільстві, особливу позицію займає здоров'я. Як з точки зору формування окремої особистості, так і на рівні розвитку суспільства важко знайти більш важливе поняття, яко-

му здоров'я поступалося б за своїм значенням і впливом на всі сторони життя людей. З поміж інших властивостей здоров'я вирізняється тим, що воно не лише являє собою найвищу цінність, але й здебільшого визначає формування, розвиток і використання всієї сукупності інших властивостей, навичок, здібностей людей і являє собою джерело першооснови для якісного вдосконалення цих різноманітних характеристик людини.

Існує величезна кількість визначення здоров'я, проте ні одне не може претендувати на абсолютну точність. Найдорожче у людини – це життя, найдорожче у житті – здоров'я. Здоров'я є саме життя з його радощами і тривогами. Всі люди бажають бути здоровими, але більшість людей діють як раз навпаки: бездумно витрачають своє здоров'я, вважаючи, що воно невечернє.

Стан здоров'я громадян і сфери охорони здоров'я є важливим наочним відображенням рівня економічного розвитку країни, спрямованості її національної політики, і зокрема — тієї уваги, що приділяється в державі соціальним питанням і формуванню «людського капіталу», який являє собою (за визначенням О.А. Грішнєвої) сформований або розвинений у результаті інвестицій і накопичений людьми (людиною) певний запас здоров'я, знань, навичок, здібностей, мотивацій та інших продуктивних якостей, який цілеспрямовано використовується в тій чи іншій сфері економічної діяльності, сприяє зростанню продуктивності праці й завдяки цьому впливає на зростання доходів (заробітків) його власника [2, 98].

Концепція людського капіталу сформувалась у розвинених країнах рядом вчених, які акцентували на цьому понятті як на центральному, основоположному у світовій економічній думці.

Під людським капіталом розуміють сукупність усіх продуктивних рис працівника. У визначенні Г. Боуена він «складається з набутих знань, навичок, мотивації й енергії, якими наділені людські істоти і які можуть використовуватися протягом певного часу з метою виробництва товарів та послуг» [3, р.362]. У трактуванні Л. Туроу людський капітал являє собою «продуктивні здібності, дарування і знання» [4, р. 15].

Т. Шульц зводить людський капітал до розвитку знань і здібностей, які людям на-

дають «шкільна освіта, навчання на робочому місці, зміцнення здоров'я і зростаючий запас економічної інформації» [5, р. 64-65]. Р. Капелюшников розглядає людський капітал як «запас знань, здібностей і мотивацій, що є у кожного», які «складають капітал, оскільки формування їх потребує відволікання коштів за рахунок поточного споживання, але при цьому вони стають джерелом підвищення продуктивності і заробітків у майбутньому» [6, с.4].

Російський дослідник С. Дятлов дає характеристику людського капіталу, яка найповніше відповідає нашому уявленню: «Людський капітал — це сформований у результаті інвестицій і накопичений людиною певний запас здоров'я, знань, навичок, здібностей, мотивацій, який цілеспрямовано використовується в тій чи іншій сфері суспільного виробництва, сприяє зростанню продуктивності праці і тим самим впливає на зростання доходів (заробітків) даної людини» [7, с. 83].

З сукупності складових потенціалу людини теорія людського капіталу вивчає ті, що суттєво впливають на продуктивність праці і доходи. Це переважно стосується здоров'я, творчих здібностей, рівня освіти, професійних навичок, підприємливості, мобільності тощо. З окремих елементів процесу формування людського капіталу важливе значення належить здоров'ю.

Специфіка здоров'я як складової людського капіталу полягає в тому, що його водночас можна розглядати як безцінний, універсальний та незамінний засіб для досягнення всього різноманіття життєвих цілей особистості, найнеобхіднішу умову для повноцінного її розвитку. Здоров'я, таким чином, сприймається не тільки як здатність до фізично вдалого існування, скільки здатність до виконання життєво необхідних функцій, до відтворення сукупності людських здібностей, бажань та потреб взагалі.

Для того, щоб підтримувати та покращувати стан здоров'я, освіту та інші активи людського капіталу, необхідні постійні капіталовкладення з боку різних суб'єктів (держави, самої особи, медичних та освітніх закладів тощо).

Всі види витрат, які є вкладеннями в людину та які можна оцінити в грошовій або іншій формі й які допомагають зростанню

продуктивності праці працівника в майбутньому та збільшення його заробітків, розглядаються як інвестиції в людський капітал. Основними видами є такі:

- витрати на охорону і зміцнення здоров'я;
- витрати на освіту, підготовку на підприємствах і т.д.;
- витрати на мобільність;
- витрати на пошук економічно значимої інформації;
- витрати на народження і виховання дітей.

З усіх видів інвестицій у людський капітал важливими є вкладення в охорону здоров'я. Витрати на охорону здоров'я, що складаються з витрат на медичне обслуговування, профілактику захворювань, поліпшення житлових умов, раціональне харчування тощо, створюють умови для підвищення якості та ефективності використання людського капіталу. Особливістю таких вкладень у людський капітал є те, що ці витрати продовжують тривалість життя, підвищують працездатність і продуктивність праці працівників.

Капіталовкладення в зміцнення здоров'я людей мають велике значення, адже стан здоров'я зумовлює можливості і термін ефективного використання набутого людського капіталу, а також можливості одержання доходів та економічного зростання; здоров'я сучасних людей зумовлює стан та якість людського капіталу наступних поколінь.

Вченими доведено, що приблизно на 50% здоров'я людини визначає спосіб її життя. Його чинниками є шкідливі звички, нераціональне харчування, несприятливі режими праці і відпочинку, стреси, низька особиста гігієна, малорухомий спосіб життя, погані побутові і фінансові умови, надлишкова вага, самотність, низький освітній та культурний рівень тощо. Несприятлива екологічна обстановка також негативно позначається на формуванні здоров'я, зокрема це забруднення повітря, води, ґрунту (ці чинники складають – до 20 %). Істотне значення мають генетичні чинники, схильність до спадкових хвороб (це ще близько 20 %). І лише 8–10 % здоров'я людини залежить від охорони здоров'я [2, 104].

На жаль, значущість здоров'я часто повною мірою усвідомлюється лише тоді, коли воно втрачається, коли послаблюються його

функції як засобу для задоволення багатьох потреб людини, коли зношення цієї основної складової людського капіталу вже перешкоджає його ефективному застосуванню і накопиченню. Державі варто докласти зусилля, щоб здійснювати неухильну турботу про збереження й поліпшення здоров'я нації, забезпечення рівних можливостей доступу всіх громадян до системи охорони здоров'я, сприяння формуванню культури здоров'я тощо.

Підраховано, що для повного забезпечення потреб охорони здоров'я необхідно 10 млрд. грн., для надання медичної допомоги гарантованого рівня — 7,5 млрд. грн. [8, 343]. Залишається актуальним питання запровадження багатоканальної системи фінансування охорони здоров'я через залучення додаткових джерел, удосконалення фінансового регулювання зайнятості в охороні здоров'я шляхом цільового фінансування програм використання ринку праці, підготовки кадрів, міжбюджетних та бюджетних коштів для забезпечення рівних умов гарантованого рівня медичної допомоги всьому населенню тощо. Поліпшення і зміцнення здоров'я населення України можливо лише за умов проведення певних економічних реформ, що дасть можливість підвищити добробут і забезпечить реалізацію програм охорони здоров'я. Удосконалення системи охорони здоров'я полягає у підвищенні якості та ефективності медичної допомоги, забезпеченні соціальної справедливості і прав громадян на її одержання, соціальному захисті материнства і дитинства, формування в суспільстві засад здорового способу життя, розвитку профілактичного напрямку охорони здоров'я тощо.

Визначення специфіки здоров'я як складової і критерію людського капіталу передбачає акцент на тому, що здорова людина має можливість для активної життєдіяльності, повноцінного гармонійного розвитку особистості, відзначається критерієм рівноцінності, повноти і соціальної ефективності та результативності тих можливостей, прав та свобод, які надає держава своїм членам у соціальній, економічній, політичній та інших сферах суспільного життя. Визначення і дослідження такого активу людського капіталу як здоров'я населення, спрямовує на пошук суттєвих ознак здоров'я в ході функ-

ціонування населення у соціально-економічному житті, що характеризується відтворенням потреб і здібностей людини.

IV. Висновки. Отже, з вище сказаного випливає, що важливою складовою людського капіталу, його основою є капітал здоров'я. Поліпшення стану здоров'я людей, вкладень в систему охорони здоров'я, яке здійснюється задля формування, підтримання, удосконалення і ефективного використання капіталу здоров'я, сприяє скороченню смертності і захворюваності, продовжує термін працездатного життя людини (і тим самим, період функціонування власне людського капіталу), повинно стати найважливішою метою здійснення соціально-економічних перетворень у майбутньому. А результативність формування, збереження та реалізації капіталу здоров'я як національної цінності, перехід до нових завдань, форм і методів державної політики у сфері охорони здоров'я визначатиметься рівнем впровадження й адаптації до європейських стан-

дартів української нормативно-законодавчої бази.

1. *Ожегов С.И., Шведова Н. Ю.* Толковый словарь русского языка. БЭ КиМ. УРМЭ.СД. Д-4, 2000.

2. *Гришова О.А.* Економіка праці та соціально-трудові відносини: Підручник. – К.: Знання, 2004. – 535 с. (Вища освіта XXI століття).

3. *Bowen H.R.* Investment in Learning. San Francisco, 1978.

4. *Thurow L.* Investment in Human Capital. Belmont, 1970.

5. *Shultz N.* Human Capital: Policy Issues and Research Opportunities. In: Human Resources/ Fiftieth Anniversary Colloquium VI. N.Y., 1975.

6. *Капелюшников Р. И.* Концепция человеческого капитала // Критика современной буржуазной политической экономии. – М.: Наука, 1977. – 287 с.

7. *Дятлов С. А.* Основы теории человеческого капитала. – С-Пб.: Изд-во СПбУЭФ, 1994. – 160 с.

8. *А. М. Нагорна.* Соціально- економічні детермінанти здоров'я населення України. «Журн. АМН України», 2003, т. 9, № 2. – с. 325–345.

In the article considered theoretical bases of concept of human capital and his health constituent, certainly role of capital investments in strengthening of health, measures are offered on the improvement of functioning of the system of health protection.

Романюк Т.М.

СТАН І ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ ДЕРЖАВНОЮ СТАТИСТИКОЮ

У статті проаналізовано сучасний стан обліку зовнішніх трудових мігрантів вітчизняною статистикою, розглядається проблема значної неточності цих даних. Сформульовано пропозиції щодо удосконалення збору даних та необхідність синтезу цієї статистичної інформації.

Ключові слова: облік міграційних подій, талони статистичного обліку, еміграція, імміграція, трудова міграція.

I. Вступ. Згідно даних Державного комітету статистики України у 2005 році кількість вибулих осіб за межі України становила 34997, прибулих – 39580, відповідно сальдо зовнішньої міграції становило – 4583 [1,179]. За офіційними даними нині за кордоном працює біля 100 тис. мігрантів з України. Однак, ця цифра відносна, а реальне число наших співгромадян, що перебувають і працюють за кордоном, значно перевищує офіційні дані.

II. Постановка завдання. Основним джерелом інформації про міграцію населення

в Україні сьогодні є поточний облік міграційних подій. Він здійснюється шляхом безпосередньої реєстрації осіб, задіяних в міграційних процесах – тих, хто реєструється на новому або знімається з обліку з попереднього місця проживання. Ця процедура пов'язана із заповненням талонів статистичного обліку до адресних листків прибуття та вибуття. Вони призначаються для заповнення тими особами, котрі прибули (вибули) з однієї місцевості в іншу на постійне чи тимчасове проживання строком понад півтора місяця.

Враховуючи характер збору інформації та рівень охоплення мігруючих осіб, поточний облік міграційних подій справедливіше буде називати статистикою прописки-виписки (реєстрації-зняття з обліку) [2,132].

Оперуючи даними про ті чи інші міграційні потоки здійснюється кількісний аналіз не всіх внутрішніх чи зовнішніх мігрантів, а тільки тих осіб, які оформили реєстрацію (знялись з реєстрації) як в межах держави, так і при виїзді за кордон. Якщо ж